SMINK

Smink och kosmetika är produkter vi använder för att sminka oss och vårda kroppen och håret. Det kan vara allt från färgad kosmetika som puder, rouge, läppstift, mascara och ögonskugga till hudkrämer och nagellack. Ordet kosmetika kommer från grekiska »kosmeo» som betyder ordna eller smycka. Människor har använt smink i alla tider och alla kulturer för att försköna och förändra sitt utseende. Smink kan vara ett sätt att göra sig synlig, följa det senaste modet, eller markera sin position i samhället.

I gamla Egypten användes smink flitigt av både kvinnor och män. Där har arkeologer hittat rester av parfym som var nästan 10 000 år gammal. Egyptierna sminkade ögonen med kol och turkos ögonskugga gjord av grönkoppar och bly. Trots att de exponerade känslig hud för farliga metaller har deras ögonsmink visat sig innehålla ämnen som stärker immunförsvaret och skyddar mot infektioner och insekter.

I Europa under 1500- och 1600-talen skulle ansiktet vara kritvitt för att visa att man inte behövde arbeta utomhus. Därför använde de rika mycket puder, som innehöll arsenik och bly – med förgiftningar som följd. Tandköttet blev svullet, hyn förstördes och tänderna svartnade. Men smink förknippades ändå med adelns lyxliv, bland annat i 1700-talets Frankrike. Grevinnan Eva Ekblad De la Gardie kom på ett sätt att göra puder av potatisstärkelse. Hon var den första kvinnan som valdes in i Vetenskapsakademien, 24 år gammal, och den första att beskriva hur man kan göra brännvin av potatis.

Under 1800-talet, efter den franska revolutionen kom en motreaktion. Sminket som förknippades med adelns utsvävningar sågs nu som någonting vulgärt. Trenden blev istället ett mer naturligt utseende, samtidigt som kvinnan skulle vara känslig och svag. Ända fram till 1900-talet försökte kvinnorna leva upp till ett skönhetsideal som gick ut på att vara smal, blek och sjuk.

MODERN TID

Genom filmindustrin började smink åter bli på modet i USA och Europa i början av 1900-talet. Inledningsvis var det främst skådespelare som använde kosmetika. För de svartvita stumfilmernas stjärnor gällde det att sminka sig kraftigt för att synas på vita duken. För de flesta svenska kvinnor var det främst ansiktspuder som gällde, allt annat ansågs oanständigt. Kosmetikaindustrin startade i blygsam skala under 1900-talets första hälft. Tillverkningen utfördes då mest av kvinnor i hemmen. Produkterna från de så kallade köksföretagen var inte tillräckligt attraktiva och ska ha innehållit tveksamma ingredienser.

Den första mascaran framställdes av den amerikanska kemisten T. L. Williams 1913 och bestod av kol och vaselin. Williams slog ihop sin systers namn med vaselin och skapade företaget Maybelline, ett stort kosmetikamärke än idag. Den industriella tillverkningen av smink och dess popularitet fick ett uppsving efter andra världskriget, när teveapparater dök upp i allt fler hem och de första skönhetstävlingarna började sändas i början av 1950-talet. Dagens sminkindustri är gigantisk och människor världen över spenderar drygt 330 miljarder dollar på skönhetsprodukter varje år. Sminkindustrin beskylls ofta för att skapa ett ouppnåeligt skönhetsideal som ska-

Mitzi-mascara, tillverkad av Henrik Gahns AB i Uppsala. Mascara bestod fram till en bit in på 1960-talet av en hård kaka i en ask med tillhörande borste. Man fick fukta borsten med spott och sedan gnugga på kakan…

dar både kvinnors och mäns självförtroende. Samtidigt finns det gott om framgångsrika kvinnliga företagare i branschen. Ett svenskt exempel är Face Stockholm som Gun Nowak grundade 1980.

VAD DÖLJER SIG I SMINKET?

Historier om farliga ingredienser i kosmetika verkar aldrig ta slut. De går hand i hand med människors strävan efter skönhet. Nya mer eller mindre verksamma substanser tillkommer och ny forskning visar att de kan vara farliga. Ett förbud följer och nya substanser ersätter de gamla. Idag finns det över 15 000 råvaruingredienser i kosmetika. På 1930-talet bestod parfymerna mest av eteriska oljor men idag består många parfymer till 95 procent av syntetiska ämnen, av vilka en större del kommer från oljeindustrin. Doftämnen och konserveringsmedel i kosmetika kan vara allergiframkallande. Konserveringsmedel behövs för att produkterna ska hålla en längre tid utan att förstöras av bakterier. Parabener är en stor grupp substanser som har använts som konserveringsmedel i kosmetika i många år. Under 2000-talet har de fått dåligt rykte efter larmrapporter om att de kan påverka könshormoner och skada miljön. Silikoner är vanliga i smink, bland annat i krämer och mascaror. De bryts inte ner när de hamnar i avloppet och det är ännu inte känt vilken effekt de kan ha på miljön. På senare år har det också blivit vanligt med nanopartiklar av till exempel titanoxid och silver i kosmetika. Vi vet inte hur dessa kan komma att påverka oss eller miljön på sikt. En annan kontroversiell ingrediens i kosmetika är palmolja, eftersom odling av oljepalmer leder till att regnskogen försvinner.

I Sverige måste all kosmetika som tillverkas eller importeras anmälas till Läkemedelsverkets produktregister. Smink som testats på djur är en mycket kontroversiell fråga. Sådana djurförsök är förbjudna både i Sverige och inom EU. 2009 införde EU dessutom ett förbud mot försäljning av djurtestat smink som kan ha importerats till regionen.

Efterfrågan på naturlig kosmetika växer och fokus ligger nu åter på naturliga ingredienser som vegetabiliska oljor och örter samtidigt som man försöker undvika konserveringsmedel och syntetiska ämnen. En del i den trenden är alla de mineralpuder som dykt upp på marknaden på senare år. Samtidigt växer marknaden för kosmetiska injektioner av botox och hyaluronsyra parallellt med utvecklingen av avancerade föryngringskrämer. Internationellt brukar man tala om det nordiska naturliga skönhetsidealet, men det behöver inte betyda att vägen dit också är »naturlig».

